

**Теоретико-методологічні засади соціально-педагогічного
дослідження проблем молоді**

Автор статті характеризує теоретико-методологічні засади наукового соціально-педагогічного дослідження проблем молоді у сучасному українському суспільстві.

Автор статті характеризує теоретико-методологічні основи наукового соціально-педагогічного дослідження проблем молоді в сучасному українському суспільстві.

Сучасний етап розвитку людської цивілізації посилює вимоги до наукової компетентності фахівців соціальної та педагогічної сфер. Вони повинні вміти творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватись у бурхливому потоці наукової інформації. Підвищення рівня наукової підготовки є характерною ознакою сьогодення і у галузі професійної соціально-педагогічної діяльності.

Окрім того, необхідність проведення досліджень у галузі соціальної педагогіки диктується тим, що вони дозволяють отримати достовірні та об'єктивні знання про сутність явищ і процесів, які відбуваються у дитячому та молодіжному середовищі, сприяючи тим самим ефективному пошуку нових рішень у царині виховання, зростанню уваги до пізнання запитів молодої людини, вдосконаленню механізмів, що регулюють суспільну життєдіяльність особистості. Важливою проблемою є вибір методології досліджень про людину, її соціальні зв'язки, певним чином інтегровані в індивідуальні риси даного суспільства.

Проблеми методології соціально-педагогічного дослідження висвітлені, зокрема, С.О. Борисюк, А.І. Конончук, Ю.М. Щербиною, Н.І. Яковець [2]. Метою пропонованої статті є характеристика сучасних теоретико-методологічних підходів до вирішення питання збирання, обробки, аналізу та

зберігання інформації у процесі наукового соціально-педагогічного дослідження проблем молоді.

Шляхи (способи) розв'язання основних завдань передбачають визначення автором методології і теоретичних засад дослідження. За своєю суттю методологія – це базова основа пізнання і перетворення реальної дійсності. Визначаючи методологію, науковець, насамперед, твердить, з яких позицій, підходів і принципів він досліджує проблему. При виборі стратегії дослідження, його теоретичних засад слід чітко визначити, яка педагогічна, соціологічна чи психологічна теорія (концепція) прийнята за основу, який науковий підхід (або поєднання підходів), обрано для розв'язання завдань дослідження [1, 67].

За своєю структурою методологія є багаторівневою системою і складається з наукових теорій (концепцій), методики (сукупності методів) дослідження та його понятійно-категоріального апарату. У свою чергу, аналіз наукових теорій передбачає визначення основних принципів, законів та закономірностей, як загальнонаукових, так і тих, що мають безпосереднє відношення до конкретного соціально-педагогічного дослідження, а також категорій та понять, які інтерпретуються у межах даної концепції.

Методологія науки дає характеристику компонентів наукового дослідження – його об'єкта, предмета, мети і завдань. Найбільш важливими завданнями методології науки є визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка ієрархічної сукупності наукових цілей та завдань, вибір методів дослідження, аналіз обґрунтованості й оцінка достовірності та значення одержаних результатів.

Об'єкт соціально-педагогічного дослідження – це фрагмент соціальної або педагогічної реальності, на який спрямоване дослідження. Існують дві основні методологічні позиції щодо визначення об'єкта дослідження: у відповідності до першої, об'єктом соціально-педагогічного дослідження завжди виступає конкретна сукупність людей (соціальна спільнота, група, верства

населення); але найчастіше, відповідно до другої методологічної позиції, об'єктом є якийсь аспект, пов'язаний з функціонуванням даної групи. Наприклад, при вивченні ціннісних орієнтацій молоді згідно з першою позицією об'єктом буде молодь як вікова категорія та соціальна спільнота (можливо, з уточненням територіальної локалізації об'єкта), згідно з іншою – цінності, ціннісна свідомість або ціннісні орієнтації молоді [3, 33]. Відповідно до другої методологічної позиції, котра, як уже зазначалося вище, застосовується частіше, об'єктом дослідження виступає певний вид суспільної діяльності або відповідне соціально-педагогічне явище. Так, ціннісна свідомість або ціннісні орієнтації молоді є соціально-педагогічним явищем.

Виходячи з того, що один і той самий об'єкт може розглядатися під різними кутами зору, конкретизація цього ракурсу аналізу об'єкта пов'язаний з визначенням предмета дослідження.

Предмет дослідження – конкретизована темою сторона об'єкта, що підлягає безпосередньому вивченню. Наприклад, при дослідженні цінностей молоді важливим ракурсом є особливості або чинники їх формування. Також предметом дослідження у даному випадку можуть бути різні за сферою цінності молодіжної свідомості (економічні, духовні, сімейні, професійні).

Спрямованість дослідницького пошуку конкретизуються у меті та завданнях дослідження.

Метою науково-дослідної роботи є виражена у категоріях теоретичного і практичного значення спрямованість дослідження, у якій зазначається його важливість та встановлюється зв'язок з кінцевими результатами. Мета визначає для чого проводиться дослідження та що треба отримати у його результаті [3, 34]. Мета соціально-педагогічного дослідження має подвійний характер: передбачає досягнення як теоретичних, так і практичних результатів. Наприклад, «визначити чинники формування ціннісної свідомості сучасної молоді та розробити систему заходів зі сприяння реалізації творчого, духовного, професійного потенціалу молоді».

Завдання дослідження – це ієрархічна сукупність способів досягнення його мети. Розрізняють теоретичні та прикладні завдання. У нашому прикладі дослідження особливостей ціннісної свідомості сучасної молоді може передбачати висунення таких завдань:

1. Охарактеризувати соціально-педагогічну сутність цінностей як основних складових ціннісної свідомості молоді.
2. Розробити модель ціннісної типології та її застосування щодо аналізу ціннісних переваг молоді на основі одержаної емпіричної інформації.
3. Визначити механізми та основні чинники формування цінностей молоді в умовах сучасного українського суспільства.
4. Розробити рекомендації з удосконалення діяльності установ, що здійснюють соціально-педагогічну роботу з молоддю, у напрямку сприяння становленню особистості молодої людини, її свідомому вибору життєвих пріоритетів у різних сферах життєдіяльності (освітній, професійній, сімейній, науковій, рекреаційній).

Іншим етапом переходу від теоретичного осмислення проблеми до її емпіричного вивчення є інтерпретація основних понять. Інтерпретація основних понять є аналітичним процесом, під час якого дослідник виділяє ключові з точки зору теми, мети і завдань аспекти досліджуваного об'єкту та відображає їх у системі відповідних категорій. Інтерпретація понять дослідження має два вимірювання: теоретичне та емпіричне. Теоретична інтерпретація передбачає уточнення понять з точки зору теорії, складовою якої вони є, аналіз зв'язку з іншими поняттями, а також з'ясування специфіки їх використання як у соціальній педагогіці, так і у суміжних науках. Наприклад, при уточненні поняття «молодь» доцільно звернутися до наукової літератури (педагогічної, соціологічної, соціально-педагогічної, психологічної), нормативно-правових актів (наприклад, «Закону про сприяння соціальному

становленню та розвитку молоді»), де вказуються критерії віднесення осіб до цієї соціально-демографічної групи, уточнюються її характерні риси. Якщо нас при цьому цікавить специфіка її цінностей, то одночасно з визначенням поняття «цінність» необхідно уточнити й сутність деяких інших понять, що стосуються соціального становлення молодої людини: «соціалізація», «агенти соціалізації», «ціннісні орієнтації», «потреби», «інтереси», «мотиви», «соціальна норма», вказати на структурні взаємозв'язки між ними, а також особливості їх інтерпретації у різних галузях соціально-гуманітарного знання.

Емпіричний аспект інтерпретації понять, який має назву операціоналізації, передбачає їх представлення у системі емпіричних індикаторів, які дозволяють ідентифікувати властивості досліджуваного об'єкта на емпіричному рівні [3, 35].

Інтерпретація понять є аналітичним процесом, який має кілька етапів. Першим етапом інтерпретації понять є аналіз досліджуваного явища чи процесу, тобто поділ їх на складові з метою виділення суттєвих ознак предмета, що вивчається. Другий етап присвячений порівнянню виділених ознак предмета дослідження з ознаками подібних процесів або явищ, щоб показати, чим досліджуваний предмет відрізняється від подібних йому. На третьому етапі інтерпретації понять ми здійснюємо синтез специфічних ознак предмета дослідження, тобто об'єднання їх в єдине ціле, і узагальнюємо дане поняття у відповідних показниках (даємо його визначення).

Одним із наукових понять, пов'язаних з методологією є поняття методу, оскільки методика (сукупність методів дослідження) – складова методики. Слід зазначити, що, говорячи про метод як компонент методології, необхідно розуміти те, що методологія є набагато складнішим поняттям, ніж методика. Науковий метод – це цілеспрямований підхід, шлях, за допомогою якого вирішуються поставлені завдання. У соціально-педагогічному дослідженні науковий метод представляє собою систему підходів, способів і практичних

операцій, які спрямовані на набуття нових знань і відповідають предмету і завданням дослідницької роботи [1, 71].

Таким чином, теоретико-методологічний рівень наукових праць з соціальної педагогіки, у тому числі й тих, що безпосередньо торкаються вивчення проблем молоді, визначається ступенем відповідності цих праць ряду вимог, які до них висуваються і які передбачають необхідність пошуку стратегії, організації і проведення дослідження, наявності його понятійно-категоріальної основи та результатів наукової роботи.

Дослідження, яке адекватно реалізує поєднання цих вимог, є дійсно науковим. Без методологічних знань не можна грамотно провести наукове дослідження. Таку грамотність дає оволодіння методологічною культурою, яка передбачає вміння аналізувати власну наукову діяльність, здатність до обґрунтування, критичного осмислення і творчого застосування певних наукових концепцій.

Література

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження. – К., 2008. – 278 с.
2. Методологія і методи соціально-педагогічних досліджень / Борисюк С.О., Конончук А.І., Яковець Н.І., Щербина Ю.М. – Ніжин, 2002. – 287 с.
3. Методологія та методи соціальних досліджень / Борисова Ю.В. – К., 2003. – 216 с.
4. Цибко Г. Ю., Янченко Т. В. Проблеми інформаційно-технічного забезпечення соціально-педагогічних досліджень // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – Випуск 50. – Серія: Педагогічні науки. – Чернігів, 2008. – С. 217 – 224.

